48ՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2769 — ԿԻՐԱԿԻ — 1331 ՐԷՊԻԼ ԷՎԷԼ 10 — 1913 ՓԵՏՐՎԱՐ 7 — 23

JOURNAL ARMÉNIEN
MANZOUME-I-EFKIAR
54, Grand' Rue de la S. Porte, 54
Constantinople
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԵՐՎԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՍՏԷՐԵԱՆ
ՈՐՍԻ ԿՍԻՐՎԱԾԻՆ ԱՍԷՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ ՊԱՖՊԸ ԱԼԻ ՀԱՖԷՏԷՍԻ, ԹԻՒ 54
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՂՂՈՒԱԾ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՏ ՀԱՍՆ ՏԱՐՈՒԲՐ

Մանկական Էֆքեար

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԿԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

منظومهٔ افکار ارمنیجه یومی غزته
صاحب امتیاز اوحانس فرید
اداره خانهسی باب عالی جادهسنده نومره ۵۴

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՆԽԻԿ	ՏԱՐԿՆ.	ՎԵՑԱՄՍ.	ԵՐՄՍ.
Պոլսոյ համար	80 Ղշ.	45	25 Ղշ.
Դուռանները համար	80 »	45	25 »
Արտասահմանի »	25 Ֆր.	14	8 Ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար տողը 5 ղր շ., մէկ աւելի դրուելիք ծանուցմանց համար ՄԱՄՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

10 ՓԱՐԱ — ❀ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ❀ — 10 ՓԱՐԱ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՒԱԾ

ԹԵԹԵՒ ՄՏԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐԸ

Պապանդատէ Իսմայիլ Հաքգը պէյի մտայնութիւնը ա՛նքան չի շահագրգռեր մեզ առանձին, իր անձնական հանգամանքին մէջ, բայց որովհետեւ, իրաւի կամ յանիրաւի, նկատուած է ինքը իբրեւ մին թուրք հանրային կարծիքին ներկայացուցիչներէն, հարկ կը տեսնենք մերթ ղբաղիլ իր տեսութիւններով, ինչպէս անցեալ օր ըրած էինք, նկատելով թէ Թուրքիոյ լաւ իմացուած շահերուն ընաւ նպաստաւոր չենք գտներ իր մտայնութիւնը, զոր ամէն առաւօտ կ'արտափայլեցնէ «Թանին»ի մէջ։

Երէկ ալ, Մ. Տէլքասէի Բեթերսպուրկի ֆրանսական դեսպան անուանուիլը մատը փաթթելով, նախ պատմականը կ'ընէ դէպքերուն, որոնք Մ. Տէլքասէի արտաքին գործոց նախարարութեան միջոցին պատահեցան։ յետոյ կը յիշեցնէ անոր անկումը. երկրորդ՝ Մ. Տէլքասէի նոր բարձրացման հետեւանքով Գերմանիոյ կրելիք կամ կրած քաղաքական պարտութիւնը կը պատմէ։

Բայց երկու տեսակէտներն ալ խեղաթիւրուած են Պապանդատէի կողմէ։

Բարերազդաբար իր քաղաքական տեսութիւնները չեն կարդացուիր Պերլինի, Վիէննայի և Բարիզի արտաքին գործոց պաշտօնատարներուն կողմէ, և ասիկա ո՛չ միայն Հաքգը պէյին, այլ Թուրքիոյ հասարակաց կարծիքին նկատմամբ գոյացուած գաղափարին ալ նպաստաւոր է։

Պապանդատէ կ'ըսէ թէ Մ. Տէլքասէի արտաքին գործոց նախարարութեան պահուն Ֆրանսա սաստիկ և ամօթալի հարուած մը կրեց Գերմանիայէն, Մարոքի խնդրին առթիւ, երբ Վիլհելմ Բ. յանկարծ Թանգեր գնաց, և մարօքեան գործը բոլորովին խառնաշփոթութեան մատնուեցաւ։

Սխա՛լ։ Թուրք հրապարակագիրը չի կրնար անկաշկանդ ոգիով եւ անկողմնակալօրէն նայիլ դէպքերուն։ Մ. Տէլքասէի օրով Ֆրանսա Գերմանիայէն անանկ ոչ մեծ ոչ փոքր հարուած չկրեց։ Ֆրանսա տարիներէ ի վեր Մարոքը իր թեւարկութեան տակ առնելու քաղաքականութիւնը ամէնէն աւելի Մ. Տէլքասէի օրով մշակեց, և անոր օրով իսկ հիմը դրաւ հաստատուելու այն քաղաքականութեան, որ Մ. Բուանքարէի օրով — Մ. Տէլքասէէն 7-8 տարի վերջ — վերածուեցաւ պայծառ և արդիւնաւոր իրողութեան մը, որ այսօր Մարոքը կը դնէ կատարելապէս Ֆրանսայի բովանդակ ազդեցութեան տակ։

Ընդհակառակը, եթէ Պապանդատէ քաղաքագէտի կերպասը ունենար արդիւնքով, ոչ թէ երեւոյթով, պէտք էր յատարարեր թէ Մ. Տէլքասէի օրով գերման քաղաքականութեան Տօն Քիշոթական արարքը աւելի փութացուց Ֆրանսական դիւանագիտութեան մտայուտ յաղթանակը։

Որակի տեսակէտով Պապանդատէի պդտիկ օխան է ասիկա։ Իր յօդուածին ընթերցումը, կարծես տրամաբանական կարգով, ա՛լ աւելի անհեթեթ և հետզհետէ աւելի իր քաղաքագէտի համբաւին անպատուաբեր սխալներ կուգայ կը պարզէ մեր առջեւ։

Պապանդատէ կ'ըսէ թէ ամօթահար եղաւ Ֆրանսա.—Կը հարցնենք, ե՞րբ և ի՞նչպէս։ Տէլքասէի օրո՞վ ամօթահար եղաւ այն Ֆրանսան, որուն Այսօրուան պետական քաղաքական փայլուն կացութեան հիմը դրուեցաւ Տէլքասէի օրով, ա՛յն մարդուն՝ որ Ֆրանքօռուսական զինակցութիւնը ստեղծելէ վերջ անգլեւ-ֆրանսական համաձայնութիւնը կնքեց, իտալեւ-ֆրանսական, սպանեւ-ֆրանսական համաձայնութիւնները կնքեց։ Իսկ թէ Տէլքասէի անկումը պատահեցաւ այդ հզօր իրադարձութիւններուն բերմամբ, ասիկա ո՛չ միայն չատ բնական է, այլ նոյն իսկ քաղաքագիտական է։ Փորձուած է միշտ որ քաղաքական փայլուն յաջողութիւններ ձեռք բերող նախարար մը, նոյն իսկ այդ յաջողութիւններուն հետեւանքով ձեռնթափ կ'ըլլայ, կամ ձեռնթափ կ'ընեն զայն, որպէս զի նուազ դիւրազգած ըլլայ՝ որուն դէմ ուղղուած են, ուղղուած կ'ենթադրուին այդ յաջողութիւնները։ Տէլքասէի տիրող դաղափարն էր միջազգային քաղաքականութեան մէջ չեզոքացնել Գերմանիան, կամ իր ուժին սեփական համեմատութիւններուն իջեցնել զայն, կամ աւստրեւգերման ուժի մը միայն հանդուրժել եւրոպական համաստեղութեան մէջ։ Եւ այս արդիւնքը ձեռք բերող Ֆրանսան ինչո՞ւ Մ. Տէլքասէի անկումովը ծանր ու ամօթալի հարուած մը կրած պիտի ըլլայ եղեր։ Այսպէս մտածողները առաւելեն Պապանդատէ և ես կրնանք ըլլալ, բայց ապրելու և սեփական անկախութեամբ զարգանալու ճշմարիտ նպատակ ունեցող ազգերը հեռատես, ուշիմ, զգուշաւոր կ'ըլլան և անձերը կամ անձը կը զոհեն իրական օգուտը պահելու համար։

Պապանդատէ այս անտեղութիւններէն վերջ իր սլաքները կը սկսի արձակել Գերմանիոյ դէմ, Աւստրիոյ դէմ, Ռումանիոյ դէմ, փոփոխակի։ Պիտի հարցնէք թէ ինչո՞ւ։ Պապանդատէի գրուածքը այնքան թեթեւ և հարեւանցի է որ դժուար չէ պատասխանել ձեր հետաքրքրութեան։

Հիմակ որ յանկարծ Ֆրանսա քիթը վեր առնելով տեսակ մը ասպարէզ կը կարդայ Գերմանիոյ —ըսել կ'ուզէ Հաքգը պէյ— Մ. Տէլքասէի Բեթերսպուրկի դեսպան ընելով, ինչ որ հակագերմանական արարք մը կ'ըսէ (հոգ չէ, թո՛ղ նոյնիսկ իր ըսածին պէս ըլլայ), Գերմանիա ինչո՞ւ կը հանդուրժէ, այսինքն ինչո՞ւ... պատերազմ չի հրատարակեր Ֆրանսայի դէմ... Եւ ո՛չ այսչափ միայն, այլ կ'ըսէ Պապանդատէ նաեւ թէ Գերմանիա պարտեալի դեր մը կատարած կ'ըլլայ իր նաւային ծրագիրը զեղչելով և Անգլիոյ հետ համաձայնելով։

Եթէ Պերլինի քաղաքագէտները Պապանդատէի պէս մտածեն, «հիւանդ մարդը» բնաւ պիտի չպակսի Պեռութեանց շարքին մէջ։ Գերմանիա կեանքոտ երկիր մըն է, կորովի հնարաւորութիւններ ունի, և ընկերային-եւրոպական կեանքին մէջ իր սեփական պատկառանքով ապրելով հանդերձ, ծովերէն անդին ահագին շահեր ունի իր քաղաքացիներուն զարգացման, գազթականութեան, իր դրամագլուխներուն տոկոսաբեր շահագործման համար։ Եւ Գերմանիա, բաւական է որ իր կենսական շահերը (որ իր քաղաքացիներուն շահերն են միայն) չվտանգուին, պէտք չունի յարձանն սպառազինութիւններով վտանգել այդ շահերն իսկ, զօրաւորներու հետ միշտ դժուաւ ապրիլ, ամբարտաւան, եսասէր, ինքնահաւան ըլլալ, մինչեւ որ օրին մէկը ինքն ալ չգիտնայ թէ մահացու հարուածը ո՛ւրկէց եկաւ։ Ո՛չ։ Քաղաքակիրթ երկիրները իրենց արժանապատուութիւնը չեն գներ միայն իրենց նիւթական ուժին մէջ, այլ առաւելապէս իրենց բարոյական ուժին և դիտակցութեան մէջ։ Անոնք գիտեն իրենց խօսածը, գրածը, մանաւանդ միջավայրի և ժամանակի պահանջումները։

Պապանդատէ Գերմանիան լուռ մնալուն համար պախարակելէ վերջ, նոյնը կ'ըսէ Աւստրիոյ հանդէպ, Ռումանիոյ հանդէպ։ Պապանդատէ կ'ուզէ որ աշխարհ իրար անցնի։ Պապանդատէ դիտնալով որ պալքանեան գանգուածը կենալէ զատ, Ֆրանսա, Ռուսիա և Անգլիա հաստատ դիտաւորութիւն մը ունին խաղաղասէր ըլլալու, և ի հարկին ահագին ընդդիմութեան օյժ մը կազմելու ամէն թուրք խորտակելու համար, չենք հասկնար թէ Թուրքիոյ ո՞ր շահուն նպաստաւոր կը նկատէ ասանկ ընդհանուր խառնաշփոթութիւն մը։ Թուրքիա իր ամէն սահմաններուն վրայ յայտնի թշնամիներ ստեղծելով ինչ շահ կրնայ ձեռք բերել վերջի վերջոյ, բացի անդարմանելի դիպաներէ։ Գերմանիա, Աւստրիա, Ռուսիա միանալով, Երրեակ Համաձայնութեան և Պալքանեանց և Իտալիոյ հաւանական գործակցութեան դէմ ո՞նչ կրնան ընել որ մեզի անկէց անակնկալ շահ մը գայ, եթէ ա՛լ աւելի վրայ չտանք։

Բայց աւելորդ է Պապանդատէի ակնոցը դնել՝ իր միաքէն անցուցածին պէս բաներ փնտռելու համար Աւստրիոյ, Գերմանիոյ և Իտալիոյ խորհուրդներուն մէջ։

Մեր նպատակն էր անդամ մը եւս ցոյց տալ թէ Պապանդատէ պէտք է քաղաքականութեան հետ անձնական կիրքը չխառնէ, մանաւանդ երբ այդ կոլը և անգիտակից խառնուրդէն ալ մեր երկիրը շահելիք ոչինչ ունի, և պէտք է դադրի այդ մտայնութեամբ հասարակաց կարծիքի թարգման ըլլալէ։

ԿԻ ԹՕՐԸ (55)

Մ՚ԱՌՈՒՇԱՓ ՄԵՆԱՄԱՐՏ

Ժ.

ՓԱՍՏԱՐԱՆԻՆ ԿՏԱԿԸ

Ուիսքին բերած անակնկալ, զարհուրելի լուրին վրայ, Արթիր Հիւսկ կարծես չանթահար մնաց։ Ոչ տարապարտ ամօթը, ոչ բանտը, ոչ մին իր ներկայ վտանգներէն զինքը այս վերջին հարուածին հաւասար վշտակրած չէին։

Պ. Սալթըր պէս ինքն ալ չէր կրնար կասկածիլ թէ այս հարուածը իրենց հակառակորդէն չէր գար. և այս անգութ ու անխիղճ մարդուն ձեռքերուն մէջ ելլալը գիտնալ անոր՝ զոր աշխարհի մէջ միայն կը սիրէր, զոր սիրելու այնքան պատճառներ ունէր, և զայն ազատելու համար բան մը չփորձելու իր անկիրթութիւնը խօսքով բացատրելիք տանջանք մը չէր։ Իր յուսահատութիւնը այնքան խոր եղաւ որ, այնքան փորձառութիւններէ վերջ իր արդի վիճակին մէջ քիչ մնաց պիտի նեղուէր։

Կարծեց թէ մեռաւ. և իր մարը անոյշ երեւցաւ իրեն բաղդամամբ զինքը խեղդող կասպի վշտին։ Իր հոգը բարեկամին կազդուրիլ խօսքերը, լուսամիտ խնամքներ այդ նուազուումն կենդանացուցին զինքը։ Ճարար չափերով որուած դեղերէն զատ՝ Պ. Սալթըր բարեբար խառութեամբ մը կը յիշեցներ անոր թէ իրաւունք չունէր ոչ յուսահատելու ոչ իսկ հիւանդ ըլլալու այսպիսի պատգամի մը մէջ։ Հարկ էր կռուիլ մինչեւ մահ եթէ հարկ ըլլար,—բայց պէտք չէր ներել որ ա՛ռ և ա՛ռ ակարութիւն կազմուելէ իր մէջտեղները։ Ինքերը այս քաջարի, հաւատարիմ, անզուգական աղջիկը փրկելուն վրայ էր։ ուստի ոչ ինք Սալթըր, ոչ ալ Արթիր ժամանակ իսկ վատնելու չէին ողբալով կամ ցաւելով։ Իրենց միակ մտքնոյն էր պայքարը։ Արդէն ճակատամարտի յատակագիծ մը կ'ուսումնասիրուէր իր գլխուն մէջ. իր դէմառաքարեկամին կ'իյնար օժանդակել իրեն, ազատել ծառայել իրեն։ Ցաղթութիւնը իրենց պիտի ըլլար, ասոր հաստատ վստահութիւնը ունէր...

Մինչ այսպէս կը խօսէր, իր գեղեցիկ նարոլէոնեան դէմքը ներշնչումի կրակէն ոգեւորուած, Արթիր կը զգար թէ կեանքը դարձեալ կը հոսէր իր երակներուն մէջ։ Բուռն ճիգով մը տաքի ելաւ բազմոցին վրայէն, ուր փլած ինկած էր, և քայլ առնելով դէպի Ուիլի, որ տարտափահար ներկայ էր այս ցաւագին տեսարանին, չեչասի ըսաւ անոր.

— Կրնա՞մ խնդրել ձեզէ որ գործերնիդ վերջացնէք։ Կ'ուզեմ առանց ժամանակ կորսնցնելու զիս ի վիճակի գնել Պ. Սալթըրի ծրագիրներուն գործակցելու։

— Կեցցե՛ս պարո՛ն, ըսաւ պատուական Ուիլի, արտասուելից աչքերով։

Եւ Սալթըր կ'աւելցնէր.

— Աւելի քաջալերիչ պէտք է իր անձին յաղթիկ գիտնալու քան տեսը անդամ թշնամիին ինքանձնուն ենթարկելու համար։

Երեք քառորդ ժամ վերջ, անթափանցելի ծածուկ մը բոլորովին կերպարանափոխ ըրած էր երիտասարդը։ Երկրորդ Մաքֆերսոն մը ծնած էր։ Ուիլի ինքն անգամ, եթէ դեռնոյ յանպատրաստից իրեն ցուցնէին, անկարող պիտի ըլլար քանը կեղծ Սկիվլհաքիէն որոշելու։

Իսկոյն Պ. Սալթըր պատուիրեց իրեն անյապաղ երթալ իր Հաֆ-Մուն փողոցի ընակարանը, և ան պատասխանեցաւ դուրս ելլել։

Սովորական պայմաններու մէջ, Բիճէնթ փողոցն Բիգգաթիլի երթալը չատ տարտիրելի և չատ կնճռոտ գործ մը չէր, մանաւանդ եթէ անոյշը կառքով կատարուէր։ Բայց բանտէն նոր փախած և ոստկնի հարուածի մը տակ դանդաղող դատապարտեալի մը համար, փորձութիւնը տանջալի էր։ Սակայն հարկ էր հնազանդիլ. Պ. Սալթըր այսպէս օրդած էր, և Պ. Սալթըր երբեք դիտէր։ Այս նոր բարդութիւնը չէր փոխեր իր ծրագիրը. ա՛ւելի սոսկալի կ'ելլէր, եթէ կարելի էր, դայն թեթեւ գործադրելու, ոչ մէկ նախդգուշութիւն չմոռնալու, անոր յաջողութիւնը ապահովելու ընդունակ ե՛ և է մանրամասնութիւն զանց չընելու հարկը։

Ուրեմն իր պտին վերջին խօսքը ընելէն անմիջապէս ետքը չմկկանէն դուրս ելլելով, չենքին երկայնքէն անցնող մեծ փողոցէն բռնեց, քանի մը ֆարկեանէն հասու փայլուն և բազմամարդ մեծ պողոտային վրայ։ Այս երկարատեւ և ստրնփելի տարիէն ի վեր, առաջին անգամն էր որ մինակ կը գտնուէր ազատ։ Ազատ՝ բայց ինչպէս։ Ինչպէս մեղաւոր մը, որ անոնց ապագան փնտռայ և իրենց բնաւիքը տուժէ Ուսուցիչի մը վարդ քանն ու սակաւապէս բնաւորէքդր բնոյ՝ ով են մեղաւորը, որպէս զի տուժեն այն թշնամական վնասը, որուն միայն պատասխանատուն իրենք չեն ապահովաբար։

Այս և նման իրաւական առարկութիւններով Ֆրանսայի մէջ կը ջանան լուծում մը գտնել և արդարացնել ուսուցիչը։ Այսպիսիներ և տակաւին ուրիշներ կ'աշխատին պատասխանատուութիւնը բեռցնել պետութեան վրայ որ մէկէ աւելի հրամանի դէմքեր, իրեն ոչ անընտանի, կը խաչաձեւէին Արթիրը իր ճամբուն վրայ։ Հնազդաբար արագ ակնարկ մը նետեց խանութի մը առջեւի հայելիին մէջ, վասն զի ըլլալու համար թէ ոչ մէկը պիտի չճանչնար զինքը։ դժուարաւ ինքզինքը ճանչցաւ։ Ճիշտ այնպէս էր ինչպէս ինքզինքը տեսած էր դուրս ելլելէն առաջ. սեւ մաշած հագուստ մը, հինգտ հովանոց, խառնամիտոր կեղծամ, չէկ պէսիր, ապակեայ ակնոց... Իրաւունք լաւ ծպտուած, և ինչպէս քիչ առաջ Մաքֆերսոն, ինք ալ կրնար բռնել թէ զինքը աշխարհի բերող մայրը պիտի չճանչնար զինքը։ Այս տեսարանը ինքացուց զինքը։ պահ մը հաճոյք զգաց դիտելով իրեն փոխ տրուած արտաքոց դէմքին ցոլացումը։ Բայց արդէն ուշացած էին խանութները դատել, ելեկտրական ջուցները մարել։ Թշուառական քուռ կիներ երեւցած էին, և մայթը ակօտելով ի գործ կը դնէին իրենց ամբաւ պաշարը։ Հեռուէն հեռու պահակ կը կենային տոպիկաններ, գեղագէմ և լաւ սնուցուած։ Զարմանալի բան, հանրային անդորրութեան այս պահապանները ամբոխը՝ փոխանակ իրեն ո՛ և է երկիւղ պատճառելու՝ Արթիրի հագիին մէջ արթնցուց կարծես անոնց ուշադրդ կարդալու պէտք մը։ Դեռ չատ երիտասարդ էր։ Մրջնի հանգամանք բան մը չէր բրած։ Ինչո՞ւ քիչ մը կատակ չընէ ի վնաս անոնց։ Դպրոցական յանդուգն ատանկութեամբ մը ուղղակի գնաց ա՛ռ նոնցմէ մէկուն, որ կը գտնուէր Ֆաֆէ-Ռուպաթալի դէմը։

— Ոստիկան, կրնա՞ք ըսել ինձի թէ սա դիմաքի տեսակ կասք է, հարցուց։ ցոյց տալով երգեցիկ օրմարանին ուղղութիւնը, և նմանցնելով սկզբանական չեչաք անոր՝ օրուն ֆիզիքական ասած էր։ Այս պահուս իսկ կասքի պէտք ուներ։

Ոստիկանը քիչ մը նայեցաւ։ և գիտ չերային հեռաւորութեան մէջ ատաքսոները ճչդելու վարժ, ուսլիի հագուած մը տարակեց։ Կնգտիներու խլրատ մը։ և ահա կասքը մօտեցաւ արագօրէն, և փախստական դատապարտեալը չկրնար մը յանձնելով զարմացած ատաքսիանին, հեռացաւ, ինքնիրեն խնդալով այս փոքրիկ ատահանութեան վրայ։ Այս մարդը վերջին օրերու ընթացքին երկվեցեակներով հեռաւ ըլլալու էր իր լուսանկարներէն, կամ պատկերազարդ թերթերուն մէջ, կամ ոստիկանութեան համար յատկապէս պատրաստուած գրքոյկի փոստաթղթերուն մէջ։

(Շարունակելի)

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐԷՆ ՄԷԿԻՆ ՇՈՒՐՋ. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԵՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ ԹԷ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ.—ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ։

Վերջերս կարեւոր խնդիր մը յարուցուած էր և վիճաբանութեան դրուած էր Ֆրանսայի Խորհրդարանին և Ուսուցչական Բոնկրէսներուն մէջ։ Խնդիրը կը դառնայ այն հարցին շուրջը թէ դպրոցներու մէջ պատահած միջադէպերուն խոկաեան պատասխանատուն ո՞վ պէտք է նկատել, մանաւանդ այն դէպքերուն մէջ երբ աշակերտներն են անանց հեղինակը կամ նիթական։ Դպրոցներու մէջ ուսուցչի հսկողութեան միջոցին շատ անգամ աշակերտները սոսկալի ու ծանրակիր հետեւանքներ ունեցող արարքներու մէջ կը գտնուին։ Այդ պարագային մի սուղ աշակերտին ծնողը կը դիմէ առ որ անկ է վնասուց հատուցում պահանջելու համար։ Հարց է թէ ո՞վ պէտք է տուժէ։ Ուսուցիչը —որուն հսկողութեան միջոցին կատարուած է դէպքը, արարքի հեղինակ աշակերտին ծնո՞ղը— ինչպէս սովորաբար մեր մէջ կը փոփոխին կարգադրուած տեսնել, պատուի՞նը— ինչպէս ֆրանսական օրէնքի մը համեմատ որոշուած է։

Ֆրանսայի մէջ կրթական օրէնքի մէկ ուսմադրութեան հնամաձայն ուսուցիչը, որուն ձեռքին վստնդ մը կ'ելլէ անգիտակցաբար, պատասխանատու է ոնքան, որքան պետութիւնը։ Ֆրանսական մամուլի մէջ, ինչպէս թարլամէնթի և քանուցչական ժողովներու մէջ, օրատ են այս մասին բաւական լուրջ կարծիքներու փոխանակութիւններ։ Մանաւ կը պաշտպանուն ուսուցիչը հնազանդելով պատասխանատուն վրայ կրթելով։

Ա.— Ուսուցիչը չատ անգամ զոհն է յանկարծական, անակնկալ արարքի մը, որուն համար ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կրնայ ծանրանալ իր վրայ։ Եթէ պատասխանատու մէկը կայ անպատասխանատու աշակերտի արարքին մէջ, այն ալ ոչ այնքան ուսուցիչի պէտք է նկատել, որքան աշակերտին ծնողը իր արուած նախնական դաստիարակութեան համար, արդի ընկերական կեանքը, որ անուզղակի կ'ազդէ փոքրիկին վրայ ներշնչելով անոր յանցաւոր արարքներ։ Աշակերտ եթէ իր խառնուածքին արգիւնքովն էր որ մշուեցաւ իր արարքին, առոր պատասխանատու ուսուցիչը չէ պատասխանատու։

Բ.— Եթէ առարկուի թէ ուսուցիչը իր հսկողութիւնով կրնար և պարտաւոր էր առաջը առնել ո՛ և է պատահումի, հետեւաբար թերացած պարագային պատասխանատու կը նկատուի, այսպիսի առարկութեան մը դէմ ոչ միայն կը ջանան ասպիսանական հսկողութեան օրինակը բերել արդարացնելու համար ուսուցիչը, այլ և կը պատասխանեն թէ ուսուցիչներու այդ սակաւ թերացումը պատճառ պիտի դառնայ, որ անոնց ապագան փճանայ և իրենց բնաւիքը տուժէ Ուսուցիչի մը վարդ քանն ու սակաւապէս բնաւորէքդր բնոյ՝ ով են մեղաւորը, որպէս զի տուժեն այն թշնամական վնասը, որուն միայն պատասխանատուն իրենք չեն ապահովաբար։

Այս և նման իրաւական առարկութիւններով Ֆրանսայի մէջ կը ջանան լուծում մը գտնել և արդարացնել ուսուցիչը։ Այսպիսիներ և տակաւին ուրիշներ կ'աշխատին պատասխանատուութիւնը բեռցնել պետութեան վրայ որ պէտք է տանձնէ դպրոցի մէջ պատահած ո՛ և է վնասի հատուցումը։ Այս կարծիքը պաշտպանողներուն դէմ կ'ասարկեն ոմանք թէ Պետութիւնը վնասի հատուցումը տանձնելով հսկանատուած կ'ելլայ պարտաւոր ուսուցիչը։

Պ. Լեւոն Կոպրոն, հանրային կրթութեան նախակրթարաններու դիւանին պետը, նկատի ունենալով այս խնդրին կարեւորութիւնը, մտադիր է իր դեկավարած պաշտօնաթերթին «Դպրոցական Օրէնսդրութեան Հանդէսին» տասնեկայ թիւին մէջ ներկայացնել լուծման եզրակ մը։ Այդ եզրակի մասին ամփոփ տեղեկութիւններ է տուած «Թանի Թըղթակցին», որուն տեղեկաբերութենէն բաւական չահեկան կէտեր կարելի է ներկայացնել։

Պ. Կոպրոն ըսած է թէ գպրոցներու մէջ պատահած դէպքերու քաղաքական պատասխանատուութեան մասին եղած օրէնքը ընդունուած է 1899 Յուլիս 20ին։ Այդ օրէնքին համեմատ ոկզբունքով ընդունուած է որ կրթական պաշտօնաներուն պատասխանատուութիւնը Պետութեան կը պատկանի, կամ ուրիշ բացատրութեամբ պետութիւնն է պատասխանատուն նախակրթարաններու մէջ պատահած ոկտամ արարքներուն։ Եւ ասկայն երբ այս օրէնքը գործադրութեան սկսաւ դուրսի, իրականին մէջ գրեթէ հակառակ արդիւնք տուաւ։ Ուսուցիչներ, փոքրիկ թերութեան մը համար ենթարկուեցան պատասխանատուութեան մինչդեռ պետութեան պատասխանատուութիւնը անբեւեռի բան մը դարձաւ։

Հետեւաբար Պ. Կոպրոն պիտի ջանայ առաջարկել այնպիսի եզրակ մը, որ չվնասէ ուսուցիչները ո՛չ պիտանէին և ո՛չ իրաւունքին, ապով թէ պետութեան և թէ կրթական պաշտօնեաներու հնարաւորութիւն բաժնելու պատասխանատուութիւնը հաւասար չափով։

Այս նպատակին հասնելու համար Պ. Կոպրոն կ'ուզէ գտնել ընդունելի բոլորովին նոր սխեմայ մը։ Այդ նոր սխեմային մէջ կ'ուզէ դիմել ոչ թէ անհատներու այլ ուսուցիչներուն և պետութեան միաւորական պատասխանատուութիւնը։ Սառը համար պիտի առաջարկէ հիմնել փոխադարձ ապահովութեան մասուկ մը, որուն պիտի մասնակցին թէ՛ պետութիւնը և թէ ուսուցիչներ։

Պ. Կոպրոնի կարծիքով այս մեթոդը ամենէն նպատակայարմարը պիտի ըլլայ միջին եղրը գտնելու և վերջ մը տալու համար բոլոր վիճաբանութիւններուն։

Այս բոլորը որ տեղի կ'ունենան այսօր Ֆրանսայի կրթական կեանքին մէջ, կ'արժէ որ մեր մէջ ալ դէթ քիչ մը իրարու դասուելեան նիւթ դառնան։ Դժբախտաբար մեր մէջ դեռ այնքան նախապատական են դպրոցական պատասխանատուութիւններու գիտակցութիւնը և ըմբռնումը որ կարծես անհասկանալի կը մնան Ֆրանսայի կրթական կեանքի մէջ յուզուած այս խնդիրները։ Եւ ասկայն բաւական կարեւոր խնդիրներ են առանդ, արժանի կրթութեան բաւական լուրջ կերպով նուիրուած ժողովուրդի մը։

ԿԻՍԱԼՈՒՆԻ ԿԱՊԱՆԴԱՆԻՆ

Ամբոխը բերած անակնկալ, զարհուրելի լուրին վրայ, Արթիր Հիւսկ կարծես չանթահար մնաց։ Ոչ տարապարտ ամօթը, ոչ բանտը, ոչ մին իր ներկայ վտանգներէն զինքը այս վերջին հարուածին հաւասար վշտակրած չէին։

Պ. Սալթըր պէս ինքն ալ չէր կրնար կասկածիլ թէ այս հարուածը իրենց հակառակորդէն չէր գար. և այս անգութ ու անխիղճ մարդուն ձեռքերուն մէջ ելլելը գիտնալ անոր՝ զոր աշխարհի մէջ միայն կը սիրէր, զոր սիրելու այնքան պատճառներ ունէր, և զայն ազատելու համար բան մը չփորձելու իր անկիրթութիւնը խօսքով բացատրելիք տանջանք մը չէր։ Իր յուսահատութիւնը այնքան խոր եղաւ որ, այնքան փորձառութիւններէ վերջ իր արդի վիճակին մէջ քիչ մնաց պիտի նեղուէր։

Կարծեց թէ մեռաւ. և իր մարը անոյշ երեւցաւ իրեն բաղդամամբ զինքը խեղդող կասպի վշտին։ Իր հոգը բարեկամին կազդուրիլ խօսքերը, լուսամիտ խնամքներ այդ նուազումն կենդանացուցին զինքը։ Ճարար չափերով որուած դեղերէն զատ՝ Պ. Սալթըր բարեբար խառութեամբ մը կը յիշեցներ անոր թէ իրաւունք չունէր ոչ յուսահատելու ոչ իսկ հիւանդ ըլլալու այսպիսի պատգամի մը մէջ։ Հարկ էր կռուիլ մինչեւ մահ եթէ հարկ ըլլար,—բայց պէտք չէր ներել որ ա՛ռ և ա՛ռ ակարութիւն կազմուելէ իր մէջտեղները։ Ինքերը այս քաջարի, հաւատարիմ, անզուգական աղջիկը փրկելուն վրայ էր։ ուստի ոչ ինք Սալթըր, ոչ ալ Արթիր ժամանակ իսկ վատնելու չէին ողբալով կամ ցաւելով։ Իրենց միակ մտքնոյն էր պայքարը։ Արդէն ճակատամարտի յատակագիծ մը կ'ուսումնասիրուէր իր գլխուն մէջ։ իր դէմառաքարեկամին կ'իյնար օժանդակել իրեն, ազատել ծառայել իրեն։ Ցաղթութիւնը իրենց պիտի ըլլար, ասոր հաստատ վստահութիւնը ունէր...

Մինչ այսպէս կը խօսէր, իր գեղեցիկ նարոլէոնեան դէմքը ներշնչումի կրակէն ոգեւորուած, Արթիր կը զգար թէ կեանքը դարձեալ կը հոսէր իր երակներուն մէջ։ Բուռն ճիգով մը տաքի ելաւ բազմոցին վրայէն, ուր փլած ինկած էր, և քայլ առնելով դէպի Ուիլի, որ տարտափահար ներկայ էր այս ցաւագին տեսարանին, չեչասի ըսաւ անոր.

— Կրնա՞մ խնդրել ձեզէ որ գործերնիդ վերջացնէք։ Կ'ուզեմ առանց ժամանակ կորսնցնելու զիս ի վիճակի գնել Պ. Սալթըրի ծրագիրներուն գործակցելու։

— Կեցցե՛ս պարո՛ն, ըսաւ պատուական Ուիլի, արտասուելից աչքերով։

Եւ Սալթըր կ'աւելցնէր.

— Աւելի քաջալերիչ պէտք է իր անձին յաղթիկ գիտնալու քան տեսը անդամ թշնամիին ինքանձնուն ենթարկելու համար։

Երեք քառորդ ժամ վերջ, անթափանցելի ծածուկ մը բոլորովին կերպարանափոխ ըրած էր երիտասարդը։ Երկրորդ Մաքֆերսոն մը ծնած էր։ Ուիլի ինքն անգամ, եթէ դեռնոյ յանպատրաստից իրեն ցուցնէին, անկարող պիտի ըլլար քանը կեղծ Սկիվլհաքիէն որոշելու։

Իսկոյն Պ. Սալթըր պատուիրեց իրեն անյապաղ երթալ իր Հաֆ-Մուն փողոցի ընակարանը, և ան պատասխանեցաւ դուրս ելլելէ։

Սովորական պայմաններու մէջ, Բիճէնթ փողոցէն Բիգգաթիլի երթալը չատ տարտիրելի և չատ կնճռոտ գործ մը չէր, մանաւանդ եթէ անոյշը կառքով կատարուէր։ Բայց բանտէն նոր փախած և ոստկնի հարուածի մը տակ դանդաղող դատապարտեալի մը համար, փորձութիւնը տանջալի էր։ Սակայն հարկ էր հնազանդիլ. Պ. Սալթըր այսպէս օրդած էր, և Պ. Սալթըր երբեք դիտէր։ Այս նոր բարդութիւնը չէր փոխեր իր ծրագիրը. ա՛ւելի սոսկալի կ'ելլէր, եթէ կարելի էր, դայն թեթեւ գործադրելու, ոչ մէկ նախդգուշութիւն չմոռնալու, անոր յաջողութիւնը ապահովելու ընդունակ ե՛ և է մանրամասնութիւն զանց չընելու հարկը։

Ուրեմն իր պտին վերջին խօսքը ընելէն անմիջապէս ետքը չմկկանէն դուրս ելլելով, չենքին երկայնքէն անցնող մեծ փողոցէն բռնեց, քանի մը ֆարկեանէն հասու փայլուն և բազմամարդ մեծ պողոտային վրայ։ Այս երկարատեւ և ստրնփելի տարիէն ի վեր, առաջին անգամն էր որ մինակ կը գտնուէր ազատ։ Ազատ՝ բայց ինչպէս։ Ինչպէս մեղաւոր մը, որ անոնց ապագան փճանայ և իրենց բնաւիքը տուժէ Ուսուցիչի մը վարդ քանն ու սակաւապէ

ԶԱՐԹՈՆՔ

ԱՅԺՄԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լրատուական գործակալութիւնը կը հաղորդէ, թէ Հայաստանի Հանրապետութեան Ազգային Ժողովի նախագահ Ալեքսանդր Յովհաննիսեանի գլխաւորութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութիւնը Ֆրանսիոյ Սենատի հրաւէրով մասնակցեցաւ Ֆրանսիոյ Սենատի նախագահ Ժերար Ֆոլոյի գլխաւորութեամբ Ֆրանսիոյ խորհրդարանական պատուիրակութեան հետ կայացած հանդիպումներուն։ Հանդիպումներուն քննարկուեցան Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Ֆրանսիոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող երկկողմանի յարաբերութիւնները։

Հանդիպումներուն մասնակցեցան Ֆրանսիոյ Սենատի նախագահի տեղակալներ Ժան-Լուի Ֆորնիեն, Ժան-Ֆրանսուա Ռոյեն, Ժան-Փիեր Ֆիլիոն, Ֆրանսիոյ Սենատի Ֆրանսիոյ-Հայաստան բարեկամութեան խմբակի նախագահ Ալեն Ռիշարը, Ֆրանսիոյ Սենատի Ֆրանսիոյ-Հայաստան բարեկամութեան խմբակի ատենադպիր Ժան-Ֆրանսուա Ռոյեն, Ֆրանսիոյ Սենատի Ֆրանսիոյ-Հայաստան բարեկամութեան խմբակի անդամ

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

Ամենայն հարգանքով հրավիրում ենք հանրությունը մեր Տպարանի գեղեցիկ, ճաշակաւոր եւ ամենակատարեալ տեսակներուն ծանօթանալու։ Մեր տպարանը հագեցած է բոլոր անհրաժեշտ մեքենաներով եւ գրաշարներով։ Մեր գրասենեակը գտնուած է Գալաթիոյ Գլխաւոր փողոցին վրայ, թիւ 1։

Ամենայն հարցերու համար դիմեցէք Գրասենեակ։

ԱՐԱՐԱՏ Ը. ՏԷՕՐԳԵՏԷԱՆ

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ ԳՐՔԵՐ

Գրաքանչիւր գրքի մէջ գտնուող գրական նիւթերուն համար հեղինակները պատասխանատու են։ Խմբագրութիւնը կրնայ հրատարակել հակադիր տեսակետներ։

Գրքերուն գինը նշանակուած է գրքերուն վրայ։

Գրքերը ստանալու համար դիմեցէք Գրասենեակ։

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՐԱՆՈՒՄ

Ամենայն հրամաններ Ս. Գրասենեակ։

Գրքերուն գինը նշանակուած է։

Գրքերը ստանալու համար դիմեցէք Գրասենեակ։

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՐԱՆՈՒՄ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ամենայն հրամաններ Ս. Գրասենեակ։

Գրքերուն գինը նշանակուած է։

Գրքերը ստանալու համար դիմեցէք Գրասենեակ։

ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՐԱՆՈՒՄ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

Ամենայն հրամաններ Ս. Գրասենեակ։

Գրքերուն գինը նշանակուած է։

Գրքերը ստանալու համար դիմեցէք Գրասենեակ։

Բարի՛ ասայն մի զբաղ։

— Լսեցիք է թաղուտրեանցը։

Ու մեր ներկայ ձայնակցութիւնը պատասխանեցին։

— Լա՛ռ։

Ու կարգ ծանրաբերի իլար իր փոյ թոյլ վերոյ ինորոյ մի ոչ ինչ մի ինչ ելեր իր ելեր։

Ինչ ասեր ինչ ասեր։ Ինչ ասեր ինչ ասեր։ Ինչ ասեր ինչ աս

յին, որ դրան մոտեցիր գարմանքի դէմքդ մի՛ դարձրու։

— Պատո՛ր Բարսեղեան, արեւմո՛ւտ գարեր դուք միայնակ։

Բարսեղեանը ետ նայեցաւ։ Տեսաւ մի տիրամայր, որ ամենայն ցաւ։ Ասա՛ դուն էլ դեռ շատոր ցաւերդ ասելու։ Ինչո՞ւ դուն ինքդ ամենայն ցաւերդ ասելու։

Ի՞նչպէս դուք գիտնաք, որ ես ունիմ ցաւեր։

— Ամենայն ցաւերդ գիտեմ։ Ամենայն ցաւերդ գիտեմ։ Ինչպէս դուն ինքդ։ Ամենայն ցաւերդ գիտեմ։ Ամենայն ցաւերդ գիտեմ։ Ամենայն ցաւերդ գիտեմ